

KÁPOSZTA JÓZSEF – SZEINER ZSUZSANNA

Társadalmi egyenlőtlenségek hatása a területi különbségek kialakulására

The impact of social inequalities on the development of territorial disparities

SZERZŐK:

KÁPOSZTA JÓZSEF, egyetemi tanár, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék- és Területfejlesztési Tanszék, Gödöllő, kaposzta.jozsef@uni-mate.hu, ORCID: 0000-0002-1239-8541

SZEINER ZSUZSANNA, tanszékvezető, egyetemi adjunktus, Selye János Egyetem, Gazdaságtudományi és Informatika Kar, Közgazdaságtan Tanszék, Komárno, szeinerzs@ujs.sk, ORCID:0000-0003-3051-9674

JEL-kód: R10, R11

Kulcsszavak: egyenlőtlenség • területi különbség • társadalmi leszakadás • területfejlesztés

Absztrakt: Az egyenlőtlenség már régóta közöttünk élő jelenség, hiszen mind gazdasági, mind társadalmi, mind természeti tényezők együttesen befolyásolják kialakulását. Összekapcsolódó hatásain keresztül kialakulását komplex folyamatok övezik, amik eredményei hosszú távon befolyásolják az adott tér gazdaságának lehetséges fejlődési irányait. Ezen komplex tényezők miatt az egyenlőtlenségek területi dimenziójának vizsgálata egyre nagyobb jelentőséggel bír, hiszen az európai integráció legfőbb jövőbeli céljai között kiemelten jelentkezik a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés kidolgozása. Ezen új tényezők vizsgálataival átfogóbb képet kaphatunk a területi fejlődés és az egyenlőtlenségek kapcsolatrendszerének lehetséges perspektíváiról. Jelen tanulmányban ezen új meghatározó tényezők és a területi egyenlőtlenségek kialakulásának összefüggés- és kapcsolatrendszerére kerül vizsgálatra.

AUTHORS:

JÓZSEF KÁPOSZTA, professor, University of Agricultural and Life Sciences, Institute of Rural Development and Sustainable Economy, Department of Rural and Spatial Development, Gödöllő, kaposzta.jozsef@uni-mate.hu, ORCID: 0000-0002-1239-8541

ZSUZSANNA SZEINER, head of department, assistant professor, Selye Janos University, Faculty of Economics and Informatics, Department of Economics, Komárno, szeinerzs@ujis.sk, ORCID: 0000-0002-1239-8541

JEL-code: R10, R11

Keywords: inequality • territorial disparities • social exclusion • territorial development

Abstract: Inequality has been with us for a long time, with economic, social and natural factors all having an impact. Through its interlinked effects, it is shaped by complex processes, the results of which have a long-term impact on the possible directions of economic development in a given area. These complex factors mean that the territorial dimension of inequalities is becoming increasingly important as the development of balanced and sustainable development is a key future objective of European integration. By examining these new factors, we can gain a more comprehensive picture of the possible prospects for the relationship between territorial development and inequalities. The present study examines the relationship between these new determinants and the development of territorial disparities.

BEVEZETÉS

Az Európai Unió integráció elindulásától kezdve elsődleges céljának tekintette az egyenlőtlenségek csökkentését, a gazdasági felzárkózás és a kiegyenlítődések segítségét. Vizsgálva az EU bővítésének szakaszait mégis azt kell mondanunk, hogy hiába a területi egyenlőtlenségek mérséklésére tett igyekezet, a különbség mértéke az elmúlt évtizedekben tovább nőtt. Kijelenthetjük, hogy a területi egyenlőtlenségek egyre inkább nehezítik az európai integráció jövőjét, éket verve a tagországok együttműködése közé és ezzel veszélyeztetve az európai kohéziót. A szakirodalmi kutatások is rámutatnak arra, hogy szükséges átalakítani az egyenlőtlenségek keletkezési folyamatainak eddigi megközelítéseit egy olyan többdimenziós szemléletmódra, amely új szempontokat, változókat is figyelembe véve, a globalizált, digitalizált világunk átalakulásait befolyásoló mutatók mellett beemeli a képességek átfogó elemző vizsgálatát is a szükséges fejlesztési kompetenciák fogalmi körébe.

Elemzésünkben inspirációként Faragó László 2016-ban megjelent: „Társadalmi-területi egyenlőtlenségek” című tanulmányát használtuk, ami átfogóan vizsgálja a kérdéskör legfontosabb összefüggéseit, kapcsolati hálóját. Faragó ezen tanulmányában elemzi, mely társadalmi, gazdasági tényezők hatnak dinamikusan a területi fejlődésre és melyek teremtenek kedvező

munkaerő-piaci feltételeket. Vizsgálatában kitér a centrum és periférikus területek közötti különbségek összefüggéseire, elemzi kölcsönhatásukat a területi egyenlőtlenségek kialakulására, kapcsolatot tár fel a szegény és gazdag régiók közötti egyenlőtlenségek okaira, valamint vizsgálja azon eltérő növekedési tendenciákat, munkaerő-piaci feltételeket is, amik a város és vidék közötti dualizmust jellemzi (Faragó, 2016). Mindezek alapján látható, hogy tanulmányának összetettsége, a téma meghatározó alapjait igyekszik vizsgálni, így ennek tovább gondolása, mérföldkőként való kezelése fontosnak tekinthető a témakör vizsgálatában. Jelen tanulmányunkkal ezen feltárt összefüggések gondolatmenetének folytatását szeretnénk elvégezni (szűkebb kutatási témánk) a vidéki térben felmerülő átfogó gazdasági, társadalmi problémák szemüvegén keresztül.

EGYENLŐTLENSÉGEK A TÁRSADALMI TÉRBEN

Az elmúlt évtizedek egyenlőtlenségi vizsgálatai a különböző összetett indexek kidolgozásával, azok alkalmazási területeinek bővítésével támasztották alá a vizsgált jelenség létezését, így ezen mutatók olyan összefüggésben készültek, amik a fejlődést és az egyenlőtlenségeket – véleményünk szerint helyesen – többdimenziós folyamatnak tekintették (Faragó, 2016). Napjaink kutatásai egyre inkább bizonyítják, hogy az egyenlőtlenségek elemzése nem tekinthetőek komplexnek, ha csak a gazdasági dimenzióra összpontosítunk. Therborn elemzése (aki elsősorban társadalmi szempontból vizsgálta a multidimenzionalitás fogalmát) szerint „*az egyenlőtlenségek olyan különbségek, amelyeket mi igazságtalannak tartunk. Az egyenlőtlenség az egyenlőség tagadása. Az egyenlőtlenség észlelése mögött az igazságtalanság fogalma, valamilyen egyenlőség megsértése áll*” (Therborn, 2006, 4.). Ezen elmélet is azt a gondolatot támasztja alá, miszerint az egyenlőtlenségek természetüknél fogva többdimenziósok és emiatt nem korlátozódhatnak pusztán a gazdaság egy-egy szektorának vizsgálatára (Cappelen et al., 2003). Ezen gondolatmenettel egyetértve megállapítható, hogy a társadalmi szereplők egyenlőtlenül és számukra stratégiaileg szükséges módon mobilizálják a rendelkezésükre álló tőkéket (gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke), így ebben a perspektívában a társadalmi tér természeténél fogva egyenlőtlennek is válik, így a társadalmi konfliktusok dinamikájuk alapján átrendeződnek és újra termelődnek (Barro-Sala, 1991; Faragó, 2017). Ez is bizonyítja, hogy a különböző erőforrásokhoz kapcsolódó tőke hozzáférése, azok birtoklása és stratégiai mozgósítása domináns és alárendelt társadalmi rétegek kialakulását eredményezheti, így ezen keresztül erősítheti az egyenlőtlenségek kialakulását (Bourdieu, 2010).

A nemzetközi kutatások alapján megállapítható, hogy az egyenlőtlenségek komplex kapcsolati rendszer útján alakulnak ki, így alapján az egyenlőtlenségek három fő típusát különböztethetjük meg (Therborn, 2013; Costa, 2012):

1. Az első fő típus a létszükséglethez kapcsolódó egyenlőtlenségek, amik általában az életre, az egészségre és az élettartam minőségére vonatkozó egyenlőtlenségeket mutatják. Ezek elsősorban olyan mutatókban fejeződnek ki (pl. a születéskor várható élettartam, az egészségben eltöltött idő, a csecsemőhalandóság stb.), amelyek elősegítik az adott népcsoportok közötti egyenlőtlenségek összehasonlító elemzését, fej-

lődésük változásának dinamikáját. Az egyenlőtlenségek e típusa nem korlátozódik pusztán biológiai dimenzióra, mivel maga a vitalitás fogalma magában hordozza a társadalmi, gazdasági, szociális, életminőségi tényezők mellett a kulturális dimenziót is, amely a földrajzi kontextustól és az életszínvonalától függően változhat. Mindezek alapján megállapítható, hogy az egyenlőtlenségnek ezen típusa az emberre mint élő szervezetre vonatkozik, amely egy differenciált környezetben él, ami egészségük, fizikai és mentális jólétük tekintetében számos társadalmilag létrehozott körülménytől is függ (Dalton, 1920; Desmet, 2002). Tapasztalatok alapján kijelenthető, hogy az adott kapcsolatokra az intézményi és szervezeti válaszok (például az egészségügyi szolgáltatások minősége és teljessége) általában merőben egyenlőtlenek, amik tovább erősítik a kialakult különbségek okait.

2. A második fő típus az erőforrások egyenlőtlenségéből fakad, amely az erőforrások (társadalmi, gazdasági és kulturális) egyenlőtlen térbeli eloszlását mutatja. Számos mutató között ide tartozik a jövedelmi és vagyoni, iskolai és szakmai egyenlőtlenségek, valamint a társadalmi- és szakmai képzettség, a kognitív és kulturális készségek, az adott szervezetekben elfoglalt hierarchikus pozíció, a társadalmi hálózatokhoz való hozzáférés is. Ezen típus az egyéneket mint társadalmi szereplőket vizsgálja, akik társadalmi relációkon keresztül hasznosítják a közösségi tér különböző humán tőke differenciált készletét.
3. A harmadik típus az egzisztenciális egyenlőtlenségekre utal, amik az egyenlőtlen elismerést, a személyenkénti elismerését jelenti. Ebben az esetben a hangsúly a leszakadásból, az egyéni és/vagy kollektív szabadság korlátozásából, a diszkriminációból, a megbélyegzésekéből és a megaláztatásokból fakadó egyenlőtlenségekből fakad, amelyeket olyan jelenségek szemléltetnek leginkább, mint a patriarchátus, a társadalmi elnyomás vagy a rasszizmus. Ezen tényezők objektív olyan jelleget testésíthetnek meg (amennyiben számszerűsíthető mutatók alapján vizsgálhatók), amik rámutatnak a szubjektivitások társadalmi konstrukciójához kapcsolódó elemekre is, hiszen fontos tényező, hogy az egyének hogyan érzékelik és tapasztalják a megkülönböztetések és igazságtalanságok sorozatát.

Amint ezekből is jól látszik, kölcsönös kapcsolatok jönnek létre e három fő típusú egyenlőtlenségei között, így ennek megfelelően a témakör megközelítése átfogóbb lehet, hiszen ezen tényezők kapcsolati rendszere szoros és kapcsolódó rendszert alkotva ad lehetőséget az egyenlőtlenségek vizsgálatára (Piketty, 2020). Megállapítható, hogy ezen egyenlőtlenségi hálózatok a társadalmi térben reprodukálódhatnak, így rendszerszerűségük az egyenlőtlenségek automatikus kialakulását okozhatják (Bhir-Pfefferkorn, 2008). Kapcsolataik révén az egyenlőtlenségek különböző típusai kölcsönhatásba lépnek egymással és sajátos intenzitással kombinálódva olyan láncreakciókat hozhatnak létre, melyek hatására egyes meghatározó egyenlőtlenségi tényezők hajlamosak lehetnek hierarchikusan kondicionálódni, megerősödni (Cantane, 2019).

A gondolatmenetet követve megállapíthatjuk, hogy az egyenlőtlenségi rendszer, amely magában foglalja a társadalmi, a politikai és ideológiai konstrukció szükségszerűen összetett folyamatát is, fokozatosan strukturálja az adott gazdasági, társadalmi és politikai egyenlőtlenség szintjeit (Farágó, 2018). Az ezen kapcsolatok által létrejövő egyenlőtlenségek

kereszteződése és többdimenziós volta többé-kevésbé ciklikusan, a felhalmozott társadalmi sebezhetőség és hátrányok felhalmozódásának következtében tartós ciklusokat eredményezhetnek. Ezen ciklusok a hátrányos helyzetű társadalmi rétegeket kiemelten érinthetik, ezzel is tovább erősítve az egyenlőtlenségek rendszerszintűvé válását, a társadalmi polarizáció mechanizmusainak erősödését (Wilkinson – Pickett, 2009; Boldrin – Canova, 2001).

A fenti megközelítések fényében fontos figyelembe vennünk, hogy az egyenlőtlenségek a társadalmi kategóriák kialakulásával és azokban betöltött szerepével is összefügghetnek. A társadalmi egyenlőtlenségek kialakulásának folyamata az egyenlőtlenségek kialakulásának és újatermelésének folyamataiban közvetítődnek és aktiválódnak mind az egyén, mind a csoport, mind pedig az intézmények szintjén (Faragó, 2019a). Ezen szocializációs folyamatokat segíti a család és az oktatási intézmények rendszere, de természetesen a közösség erejét sem szabad elfelejtenünk, ami a személyiség fejlődésének igen fontos és meghatározó eleme (Tilly, 2005; Wooldridge, 2002). A társadalmi szocializációs folyamat egyenlőtlenségekre gyakorolt hatását összetettségéből fakadóan nehéz pusztán kvantitatív statisztikai és analitikus mutatókkal vizsgálni, hiszen elemzése az intenzív jellegű kvalitatív módszerek egyidejű alkalmazását igényli ahhoz, hogy megfelelően meg lehessen ragadni az eljárási és kapcsolati dinamikáját (Wright, 1994).

TERÜLETI DIMENZIÓ

Az előzőekben vizsgált tipológia összefüggéseit a területi egyenlőtlenségek esetében nem tekinthetjük döntő elemnek, mégis a tér egyenlőtlenségeinek tanulmányozása szempontjából fontos összefüggéseket mutatnak, hiszen a társadalmi-térbeli differenciálódás sok esetben kapcsolódó és meghatározó tényező az erőforrások egyenlőtlen eloszlásában. Ezt támasztják alá a centrum és a periféria, illetve az urbánus és a rurális terek gazdasági, társadalmi összehasonlításának kutatásai is. Ezek esetében a tér erősen diszkriminatív, hiszen a szegregációs szint, az emberi fejlettség szintje, a társadalmi kohézió erősen befolyásolja a tér életképességét, a területi versenyképesség szintjeit (Faragó, 2019b). Ezen összefüggések is bizonyítják, hogy egyre fontosabb figyelembe vennünk a teret és azok sokféle léptékét a társadalmi egyenlőtlenségek vizsgálatában. Napjainkban is megfigyelhetők azok a globalizációs folyamatok, amelyek az országok közötti egyenlőtlenségek növekedéséhez vezettek. Ezek között is kiemelkedő tényező a jövedelmek egyenlőtlenségei és a lakosság létszámának növekedési trendje. A nemzetközi és globális jövedelemegyenlőtlenségek elemzése alapján a szakirodalom három alapvető vizsgálati irányt különít el (Milanovic, 2012):

1. nemzetközi egyenlőtlenség vizsgálata népességsúlyozás nélkül (ország),
2. nemzetközi egyenlőtlenség vizsgálata népességsúlyozással (ország),
3. egyének közötti (függetlenül az országtól) egyenlőtlenség vizsgálata (egyéni).

Ezen vizsgálati irányok tekintetében megállapítható, hogy a tér egyenlőtlenségeinek diakrónikus fejlődési iránya a 20. század második felétől (a II. világháborút követően) kezdve világszerte új irányt vett fel, aminek hatására tovább fokozódott a területi különbségek kialakulása (Shevky – Bell, 1955). Itt vizsgálatunk szempontjából kiemelten figyelembe kell vennünk a lakosság létszámának exponenciális növekedést, ami globális hatásként befolyá-

solta a területi különbségek fokozódását. A nemzetközi trendeket vizsgálva megállapítható, hogy a népességsúlyozás nélküli elemzések folyamatos növekedést mutatnak, míg a népességsúlyozással végzett vizsgálatok az egyenlőtlenségek stabilizálódását mutatják. Ez is azt bizonyítja, hogy a lakosság számának növekedése hozzájárult a szegénységben élő népesség létszámának növekedéséhez, ami fokozta az adott országokon belüli egyenlőtlenségek növekedését. Vizsgálati irányaink rávilágítanak a területi egyenlőtlenségek esetében arra, hogy a többszintű kutatási megközelítés fontos, hiszen a területek történelmi fejlődése különböző egyenlőtlenségeket fedhet fel, hiszen a gazdasági növekedés hatásával összefüggő egyenlőtlenségek, növekvő regionális egyenlőtlenségeket okozhatnak világszerte (Massey, 2007).

A gazdaságilag vezető centrumok (az interregionális és az intraregionális tendencia alapján) lettek napjainkra az egyenlőtlenségek növekedésének központjai, amihez a jelentős demográfiai növekedés (elszívó hatás) mellett a foglalkoztatás növekedése is hozzájárult. A munkaerőpiac átalakulásával, a munkaerő-kínálat növekedésével, valamint az egyre több és egyre nagyobb mértékben elterjedt foglalkoztatási irányok (tercier szektor fejlődése) bővülésével aszimmetrikussá vált a foglalkoztatási piac (Lessmann, 2009). A területi egyenlőtlenségek vizsgálatainak eredményeként megfogalmazható, hogy az egyenlőtlenséget előidéző folyamatok a ponszerű fejlesztések ellenére is fennmaradnak, mivel reprodukív hatásuk van a területi egység egészére, így ezek megoldása esetében szükséges vizsgálni a generációkon való átívelés kérdését, a fejlesztési programok ilyen irányú komplexitásának fontosságát is. A területi egyenlőtlenségek kérdéskörét tovább vizsgálva megállapíthatjuk, hogy három jól elhatárolható elemzési hatáskört különíthetünk el:

1. a területi egyenlőtlenségek vizsgálatakor szem előtt kell tartanunk a jövedelem és a vagyoni helyzet vizsgálatán túl az emberi fejlődés más aspektusait is, hogy előtérbe kerülhessenek a versenyképesség puha tényezőinek fontosságai is, továbbá
2. túl kell lépniünk a pusztán átlagokon alapuló, egydimenziós elemzéseken, amik sok esetben kihagyják a társadalmi tényezők értékeinek meghatározó vizsgálatát, azok komplex hatásainak elemzéseit, illetve
3. ki kell dolgoznunk a jelen idő elemzésén túlmutató, a globális hatásokat is szem előtt tartó, azon komplex fejlesztési stratégia rendszerét, ami előtérbe helyezi azon lokális stratégiákat, amik a területi egyenlőtlenségek csökkentésének hosszú távú megoldásai lehetnek.

Mindezekből is jól látható, hogy az egyenlőtlenségek kialakulásának igen jelentős térbeli dimenziói vannak, hiszen az egyéni egyenlőtlenségek esetében megfigyelhető koncentráció az egyik meghatározó alapja a területi egyenlőtlenségek megnyilvánulásainak. Az ilyen koncentráció következtében (és a lokális komplex fejlesztési politikák, stratégiák hiányában) az egyenlőtlenségek gyakran hosszú távúakká és strukturálisakká alakulnak, ezzel elősegítve a hátrányos helyzetű terek kialakulását. Nemzetközi vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a hátrányos helyzetű terek leszakadásának folyamatában jelentős szerep jut a lokális lakosságnak is, hiszen a gazdasági fejlődés hiánya miatt az adott területen élők számára kevesebb esély van a társadalomban való teljes körű részvétellel (Fernandez – Rogerson, 1996; Shi – Dorling, 2020). Véleményünk szerint elérkezett az idő megtörni ezt az ördögi kört, hiszen fontosok a társadalmi egyenlőtlenség kialakulási okainak feltárására irányuló azon kutatások, amik komplexen tekintenek az egyenlőtlenségek kialakulására.

Kutatásaink alapján megállapítható, hogy a tér egyenlőtlensége nem mérhető csupán közvetlenül standard mutatókkal. Addig, amíg egy-egy személy, lokális terület vagy helyi vállalkozás direkt eredményei mérhetők így, addig a tér komplex hatásainak összefüggései, a hátrányos helyzet kialakulásának okai csak átfogó rendszerben értelmezhetőek. Ahhoz, hogy lássuk, milyen mértékű a komplex egyenlőtlenség, az esélyekhez való hozzáférés kifejezéséhez kapcsolódó helyettesítő mutatók rendszerét kell használnunk. A hazai regionális kutatások alapján megállapítható, hogy a tér egyenlőtlenségeinek kialakulásához számos indikátor kapcsolható. Az adott lokális gazdaság átfogó mutatóit vizsgálva ezen indikátorok tartalmukban és időbeliségükben is eltérőek lehetnek, de megjelenésük esetén várhatóan prognosztizálható a leszakadó hátrányos helyzet kialakulása. Ezen indikátorok a természeti adottságokból fakadó különbségek mellett számos gazdasági és társadalmi tényezőt is magukba foglalnak, így vizsgálatuk csak komplex rendszerben vezethetnek eredményre. Ilyen indikátorok lehetnek a teljesség igénye nélkül pl.:

1. Meghatározó természeti tényezők:

- földrajzi adottságok (domborzat, talaj, vízrajz, éghajlat) térbeli korlátozó hatása,
- ivóvíz, tiszta levegő unikális tényezővé válása,
- alternatív erőforrások (geotermia, termálvíz, nap és szélenergia) használatának hiánya.

2. Meghatározó gazdasági tényezők:

- munkanélküliségi ráta növekedése, speciális szakemberhiány kialakulása;
- területfejlesztési források megkötő-képességének csökkenése;
- alacsony foglalkoztatási presztízsű társadalmi réteg arányának növekedése az aktív lakosságon belül, digitális analfabetizmus kialakulása, technológiai leszakadás felgyorsulása;
- alacsony jövedelemnövekedés hatására kialakuló fizetőképes kereslet csökkenése, a megtakarítások csökkenése, eladósodottság mértékének növekedése;
- a vállalkozói attitűd csökkenése következtében a helyi vállalkozói szféra leépülése;
- a megvalósult beruházások értékének gyors csökkenése, infrastruktúra átfogó amortizálódása.

3. Meghatározó társadalmi tényezők:

- a szociális infrastruktúra, az ellátórendszer és a közszolgáltatások színvonalának fokozódó csökkenése, szociális juttatások területi mértékének növekedése;
- szegregáció kialakulása, bűnözés növekedése, általános egészségi állapot romlása, anyagi depriváció veszélyének növekedése, gyermekszegénység arányának növekedése;
- lakossági biztonságérzet és a bizalmi indexek csökkenése;
- az oktatásba és hozzá kapcsolódó készségekbe való befektetések csökkenése, értelmiségi réteg részarányának gyorsuló csökkenése, a kompetenciaméréseken alul teljesítők számának növekedése, korai iskolaelhagyók számának növekedése;
- fiatalok elvándorlása, családi szerkezetek megváltozása, társadalmilag, gazdaságilag inaktív (idősödő) korosztály arányának növekedése;
- társadalmi interakciók és kölcsönhatások folyamatos csökkenése, helyi „hősök” hiánya, nonprofit szervezetek számának csökkenése, közösségi háló leépülése.

Mindezen indikátorok vizsgálatából is jól látható, hogy az egyenlőtlenség kiindulási pontjának sok megjelenési formája lehet, így ezen átfogó jelzőrendszer vizsgálata, az összefüggéseik elemzése a kölcsönhatásaik ismerete nélkül hosszú távon nem vezetnek eredményre. Így a fejlesztéseket egy összetettebb és átfogóbb koncepció mentén szükséges kidolgozni, ahol a humán erőforrás kapacitásépítése (speciális oktatási programok, speciális egészségügyi programok) mellett a szélsőséges nélkülözések felszámolásával, az alapvető képességek fejlesztésével (váratlan eseményekkel szembeni ellenállóképesség javítása) szükséges növelni az egyéni és kollektív cselekvőképesség színvonalát (iskolázottság növelése), ezzel elősegítve azt a stratégiai gondolkodást, ami segíthet az egyéni és ezen keresztül a közösségi célok jövőbeli megvalósításában.

ÖSSZEGZÉS

Az egyenlőtlenségek vizsgálata kezdetén, figyelembe véve a globalizáció terjedését és a gazdasági folyamatok átfogó hatásait is, fel kell tennünk a kérdést: milyen egyenlőtlenségi formára keressük a választ? Azt elemzésünk is alátámasztja, hogy az egyenlőtlenségek kialakulása szükségszerűen többdimenziós és rendszerszintű folyamatok kereszteződéséből alakulnak ki, amik hosszú távú stratégiai tervek és közösségi akarat hiányában dinamikus romlást okozhatnak. A megjelenő indikátorok kereszteződései olyan gazdasági és társadalmi folyamatokat indíthatnak el, amik hatására felgyorsul a társadalmi bezárkózás, elindul a kirekesztés és a szegregáció. Megállapítható, hogy ezen indikátorok kumulálódásai egyirányú utat mutatnak az egyenlőtlenségek kialakulásához, a hátrányos helyzet hosszú távú begyűrűzéséhez. Mindezen tényezők összefüggéseiből megfogalmazható, hogy az egyenlőtlenségek nem csökkenthetőek és nem szüntethetőek meg csupán egydimenziós intézkedésekkel, mivel az egy-egy szektorra vagy egy adott társadalmi csoportra irányuló fejlesztések nem csökkentik jelentősen a kialakult komplex problémák stratégiai alapjait. Ahhoz, hogy ténylegesen és átfogóan változtatni tudjunk az egyenlőtlenségek fokozódó trendjén, rendszerszintű és többdimenziós stratégiai fejlesztésekre van szükség, amit meggyőződésünk szerint csak kiemelt elszántsággal, a mindenkori lokális politika tevékenyen együttműködő és támogató szándékával valósítható meg.

IRODALOMJEGYZÉK

- Atkinson, Anthony: *Inequality: what can be done?*, Harvard University Press, Cambridge, 2015. <https://doi.org/10.1017/s1537592716000451>
- Barro, Robert – X. Sala-i, Martin: *Convergence Across States and Regions*, Brookings Papers on Economic Activity, 1991/1, 107–182. <https://doi.org/10.2307/2534639>
- Bhir, Alain – Pfefferkorn R.: *Le system des Inégalités*, La Découverte, Paris, 2008.
- Boldrin, Michele – Canova, Fabio: *Regional Economic Convergence: Is European Regional Policy Worth Keeping?*, in: Hagen, Jürgen von – Widgren, Mika (eds): *Regionalism in Europe*, ZEI Studies in European Economics and Law, 2001/4. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-1643-9_4
- Bourdieu, Pierre: *A Distinção: uma crítica social da faculdade de juízo*, Edições 70, Lisbon, 2010.
- Cantante, Frederico: *O Risco da Desigualdade*, Almedina, Coimbra, 2019.

- Cappelen, Adne – Castellaci, Fulvio – Fagerberg, Jan – Verspagen, Bart: *The impact of EU regional support on growth and convergence in the European Union*, Journal of Common Market Studies, 2003/41, 621–644. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00438>
- Costa, Antonio Firmino: *Desigualdades Sociais Contemporâneas*, Mundos Sociais, Lisbon, 2012.
- Dalton, Hugh: *The Measurement of the Inequality of Incomes*, Economic Journal, 1920/30, 348–361. <https://doi.org/10.2307/2223525>
- Desmet, Klaus: *A simple dynamic model of uneven development and overtaking*, The Economic Journal, 2002/112, 894–918. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00071>
- Faragó László: *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek*, Tér és Társadalom, 2016/3. <https://doi.org/10.17649/tet.30.3.2803>
- Faragó László: *Autopoietikus (társadalmi) terek koncepciója*, Tér és Társadalom, 2017/1, 7–29. <https://doi.org/10.17649/tet.31.1.2839>
- Faragó László: *A tér semmi és minden*, in: Faragó, László (szerk.): *Kortárs térelméletek kelet-közép-európai kontextusban*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 309–321, 397.
- Faragó László: *A Modern Városok Program, mint fejlesztéspolitikai rezsim helye a magyar területfejlesztési politikában*, Tér-Gazdaság-Ember, 2019a/2-3, 181–203.
- Faragó László: *Téri lét: Társadalmi fordulat a térelméletben*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019(b), 240.
- Fernandez, Raquel – Rogerson, Richard: *Income Distribution, Communities and the Quality of Public Education*, The Quarterly Journal of Economics, 1996/1, 135–164. <https://doi.org/10.2307/2946660>
- Lessmann, Christian: *Fiscal decentralization and regional disparity, Evidence from cross-section and panel data*, Environment and Planning A, 2009/10. <https://doi.org/10.1068/a41296>
- Massey, Doreen: *World city*, Polity Press, Cambridge, 2007.
- Milanovic, Branko: *Global income inequality by the numbers: in history and now -an overview*, World Bank Policy Research Working Paper, 2012/6259, 1–28. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-6259>
- Piketty, Thomas: *Capital and ideology*, Cambridge, Belknap, 2020. <https://doi.org/10.4159/9780674245075>
- Shevky, Eshref – Bell, Wendell: *Social area analysis: theory, illustrative application and computational procedures*, Stanford University Press, 1955.
- Shi, Qiujie – Dorling, Danny: *Growing socio-spatial inequality in neo-liberal times?*, Comparing Beijing and London, Applied Geography 2020, 115:102139. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2019.102139>
- Therborn, Göran: *The killing fields of inequality*, Polity Press, Cambridge, 2013. <https://doi.org/10.1017/s0047279414000476>
- Therborn, Göran (ed): *Inequalities of the world new theoretical frameworks: multiple empirical approaches*. Verso, London, 2006.
- Tilly, Charles: *Historical perspectives on inequality*, in: Romero, Mary – Margolis, Eric (eds.): *The Blackwell Companion to Social Inequalities*, Blackwell, Malden, 2005, 15–30. <https://doi.org/10.1002/9780470996973.ch2>
- Wilkinson, Richard – Pickett, Kate: *The spirit level. Why more equal societies almost always do better*, Allen Lane, London, 2009.
- Wooldridge, Jeffrey M.: *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*, MA: MIT Press, Cambridge, 2002.
- Wright, Erik Olin: *Análises de classes, história e emancipação*, Revista Crítica de Ciências Sociais, 1994/40, 3–35.

Kártyázó lovagokkal, dekor-rajz, alkotó: Kaldewey Kelemen